

gramma geboden, zodat zij zich niet behoefden te vervelen. Door lezingen en films kreeg ieder, die het wilde, volop de gelegenheid om zijn kennis te verruimen. Twee voorlichters en één voorlichtster waren daarvoor dagelijks in de weer. De Zuid-Afrikaanse en de Nederlandse regering hadden daarvoor gezorgd. Verder kon men zich amuseren met de bekende dekspelen, terwijl 's avonds filmvoorstelling en dans de activiteit der bootbevoiking opving. En voor menigeen was het gesprek een goed middel om de tijd te korten.

Van groot belang is hierbij ook hoe de mens geestelijk is afgestemd. Ik ben er van overtuigd, dat Protestantse en Rooms-Katholieke geestelijke verzorging veel goed doen. Het deed deugd te constateren, dat de bioscoopzaal, als deze op Zondagmorgen als kerk fungeerde, beide keren goed gevuld was. Zij, die godsdienstig sterk staan, zullen in de maalstroom van nieuwe indrukken en meningen, zichzelf blijven. In menig gesprek hebben zowel pater als predikant steun kunnen bieden.

HOE zal het nu zijn in het land van bestemming? We kunnen gerust zeggen, dat het daar heel anders zal zijn dan men zich had voorgesteld. De romantiek vervaagt als de harde werkelijkheid zich opdringt en men pas gaat gevoelen, wat het zeggen wil, niet meer thuis, in Nederland, te zijn. Nu pas immers maakt men kennis met de kosten van levensonderhoud, nu eerst spreken de hoge huren alsmede de veel lagere belastingen aan, nu eerst krijgt men via de kinderen een indruk van de school, maar ook nu pas is het mogelijk zich een voorstelling te maken van de natuur en de uitgestrektheid van het land.

Is het onbegrijpelijk, dat er mensen zijn, die zich gevoelen als een schip zonder roer? En met alle gevolgen van dien?

Zeker niet! En reeds op de boot gaat de emigrant ervaren, dat emigreren is ontberen. Want de stap is gedaan; men heeft de schepen achter zich verbrand en kan niet terug. Ook hier geldt: bezint eer men begint.

Inderdaad liggen in Zuid-Afrika, Canada, Australië en Nieuw-Zeeland toekomstmogelijkheden, die er in Nederland niet zijn. De verhalen over geslaagde emigranten zijn niet uit de lucht gegrepen, doch de echtheid, die een nieuw vaderland voor zich en hun kinderen zoeken, mogen wel bedenken, wat dit in maatschappelijk, cultureel en vooral in geestelijk opzicht betekent. Zowel voor zichzelf als voor het komende geslacht. Maar als men dan eenmaal aan de overkant is en opnieuw wil beginnen, is het zaak zich in de nieuwe maatschappij in te leven. Dus niet nakaarten over de toestanden in Nederland. Dat hebben de Nederlandse pioniers in vroegere tijden ook niet gedaan. De taal van Zuid-Afrika zou niet voor twee derde Nederlands zijn als onze voorvaders anders waren geweest. Om slechts een voorbeeld te noemen.

DE Nederlander heeft in de loop der eeuwen bewezen in den vreemde zich een nieuw bestaan te kunnen opbouwen. Waarom zou hij dat ook in deze tijd niet vermogen? Doch ieder bedenke, dat wie gaat om er alleen maar financieel beter van te worden, niet s.aagt, al heeft hij misschien het gevoel van wel. Trouwens zonder grote inspanning en de wil om door te zetten, komt de nieuwe iing er ook niet. De gebraden duiven vliegen ons nergens in de mond.

De gesprekken, die ik met de emigranten mocht hebben, gaven mij echter de indruk, dat, a s er onder hen „teurgestelden” zullen blijken te zijn, het er niet veel en zullen zijn.

„Emigranten aan boord” is het opschrift van dit artikel. Zij waren op één schip met meer dan vierhonderd mensen

van diverse andere nationaliteiten. Zij hebben ongetwijfeld in Zuid-Afrika een goede bijdrage geleverd tot de bevolking geven. Het zijn immers de meesten, die om te emigreren, ook al gaat het emigreren door bepaalde voorwaarden „gemakkelijker” dan enkele jaren geleden.

Wanneer zij niet alleen met het oog op materieel gewin maar vooral met de bedoeling gekomen zijn om in het nieuwe land een dienende plaats in te nemen, zal hun aankomst worden toegejuicht. En zonder twijfel zullen zij in dat geval alle onzekerheden, die zich aanvankelijk bij hun emigratie voordeden, overwinnen. Zij komen er. De voorwaarden zijn daartoe aanwezig.

Ik spreek de hartelijke wens uit, dat zij, die er over denken om te emigreren, mede door bovenstaande regels, niet lichtvaardig er toe overgaan om al het oude voor het nieuwe van de landverhuizing in te wisselen. Geen avontuur maar een vast doel trekke de emigrant over de oceaan naar het land zijner keuze. Het ga allen, die als emigrant aan boord van de „Waterman” 25 October 1956 uit Nederland vertrokken—uit welk land ook afkomstig—in de Unie van Zuid-Afrika of in de naburige landen der Unie, goed.

Ik zou onvolledig zijn, als ik hierbij niet gewag maakte van de zorg der Nederlandse regering voor hen, die het plan opvatten om het oude vaderland te verlaten en van de tegemoetkomende houding van de regering van het land, dat de nieuwe burgers ontvangt. Maar ik zou ook niet volledig zijn als ik hier geen woord van waardering liet horen voor hetgeen kapitein en bemanning van elk schip, dat de emigranten vervoert, ten voordele van deze zo geheel aparte scheepsbezetting doen.

—W. C. LUURING, Boordpredikant van het s.s. „Waterman,” van 25 October - 11 November 1956. Ned. herv. predikant te De Krim (Ov.), Nederland.

LITERAIRE KRONIEK

door J. GRESHOFF.

WANNEER ik mijn korte aantekeningen over de Nederlandse letterkunde van-den-dag onderbreek, om een boek in het Afrikaans geschreven te bespreken, zij mij dat vergeven omdat ik er een geldige reden voor kan aanvoeren. De Afrikaanse letterkunde is ongewoon rijk, gezien de omstandigheden waaronder hij ontstond en de beperkte duur van zijn ontwikkeling; maar hij maakt geen uitzondering op de regel, dat de letterkunde begint met lyrische aanroepen. En wanneer vrijwel gelijk het verhalende element zich doet gelden, dan heeft dit toch, niet het minst door het rijm, een lyrisch accent. In onze eigen letterkunde, vinden wij naast merkwaa-dige epische en dramatische proeven een aantal liederdichten, welke terecht als het hoogste geschat en als de edelste uitingen van de middeleeuwen beschouwd worden. Onze gouden eeuw, de zeventiende, vormt een tijdperk van lyriek. De grootste dichters van die dagen, Joost van den Vondel, P. C. Hooft, G. A. Breëro, Con-

stantijn Huyghens, zijn groot als lyrieci. En in zijn drama's is Vondel op zijn best toch ook altijd lyrisch.

De eerste roman in de hedendaagse zin des woords verschijnt pas in 1695 maar beëefde in korte tijd acht herdrukken. De titel luidde „De Vermakelijke Avonturier” en de schrijver heette Nicolaas Heinsius. Het was naar de mode van die dagen een avontuurroman met schen men als hoofd- en bijfiguren.

Van Heinsius ontwikkelt zich dan de Nederlandse romankunst langzaam, geleidelijk, tot we eigenlijk pas in het begin van de negentiende eeuw van echte romanciers kunnen spreken, doe'ende op een Van Lennep, een Bosboom Tonsaint.

WANNEER wij nu onze blik wenden naar Zuid-Afrika, zien wij hoe de grondleggers van de moderne Afrikaanse liederdichten waren: Marais, Leipoldt, Totius, Celliers. En zo zij al proza voortbrachten, dan was dat in hun levenswerk op zichzelf beschouwd van geringer belang dan hun poëzie. Het Afrikaanse

proza was van meet af en is nog in hoofdzak anecdotisch. De beste vertellingen van Langenhoven, de gebroeders Hobson, Sangiro, Van Bruggen, Van Melle en zovele anderen zijn met vaardigheid en con brio uitgewerkte anecdoten. De Afrikaners zijn geboren vertellers en zij hebben dan ook op dat gebied ware meesterwerkjes geleverd. Een vernieuwing, een verdieping in de roman en novelle werd bewerkt door twee vrouwen: door Hetty Smit in „Sy kom met die Sekelmaan” (een belofte welke niet in vervulling werd gebracht) en door de onvolprezen, in meer dan een opzicht begaafde en bewonderenswaardige, Marie Rothmann; wier „Drie Vertellingen” als een monument in de Afrikaanse letterkunde werden opgericht. Hetty Smit probeerde het taalgebruik te vernieuwen; Marie Rothmann streefde naar een verinnerlijking van de handeling.

Met dat al ging de omwenteling in de beschouwing van de mens, de grondige vernieuwing van het inzicht van wat men „de ziel” noemt, aan de Afrikaanse letterkunde voorbij. Van de dieptepsychologie onder invloed van Freud en later van zijn afvallige leerlingen, waaronder Jung de bekendste werd, vindt men hier

geen sporen. Nu verscheen er echter een roman van een jong schrijver die een jaar of vijf geleden geschreven werd, eerst thans het licht ziet en waardoor, vrijwel opeens, en op de meest argeloze en natuurlijke wijze, deze diepte-psychologie in de Afrikaanse letterkunde ingevoerd wordt.

IN „Die Eerste Lewe van Colet” door Etienne Leroux (uitgave Culemborg, Kaapstad) is het anecdotische plotseling bijzaak geworden. Het is hierin niet meer te doen om wat er gebeurt, doch alleen om hoe het gebeurt. De feiten waarvan gewag gemaakt wordt, zijn van gering belang, maar het innerlijke mechanisme van het verloop is hoogst merkwaardig en met een ongewone scherpe zinnigheid waargenomen en weergegeven. Het verhaal: de ontwikkeling van jongen tot jonkman met een zinrijke afwisseling in de omgeving waarin die ontwikkeling zich voltrekt: van stad naar land en weer terug naar de stad. Beide, het landelijke en het stedelijke, oefenen een diepe werking op zijn geest en gemoed uit en scheppen een innerlijke tegenstelling welke hij nimmer kan overwinnen, die aanleiding geeft tot onzekerheid, onrust en leed, maar die niettemin zijn leven rijk en boeiend maakt. Alles, ook het ergste, is tenslotte beter dan de zelfverzekerdheid en de zelfvoldaanheid in hen die de innerlijke tweestrijd niet kennen. In het verloop van dit verhaal zien wij hoe merkwaardig zuiver de schrijver deze twee elementen, deze elementaire werkingen van stad en land, met elkaar in evenwicht brengt, zo dat de bouw van het boek er geheel door gedragen wordt. De landelijke onbewuste kindererotiek is anders op het land als in de stad.

Leroux toont in deze eersteeling een ongewone zuiverheid in het vaststellen van de allergeestigste schakeringen. En hij verstaat het, iets hem blijkbaar aangeboren, om de persoonlijkheid met enkele volzinnen te kenschetsen in zijn meest wezenlijke gestalte.

DIT is voor de Afrikaanse letterkunde het nieuwe in „Die Eerste Lewe van Colet,” dat het gebeurende van geen belang is en niet afwijkt van wat wij dagelijks om ons heen zien geschieden, maar dat de schrijver ons zonder enige nadruk, openbaart *waarom* dit alles gebeurt en gebeurt *moet*. In die „Eerste Lewe van Colet” wordt nu, wat men noemt, het Europees peil bereikt, doch (en dat is van groot belang) zonder dat de schrijver het typisch Afrikaanse er aan opofferde. Een boek als dit kan nergens ter wereld, dan juist in Zuid-Afrika zo geschreven worden, omdat een ontwikkeling als die van Colet nergens ter wereld zo kan verlopen.

Wij zien hier de eerste aanraking met het verschijnsel „vrouw,” vooral in biologische maar ook in geestelijke zin, met het verschijnsel „man” in de vorm van een achterneef; met het verschijnsel „leven” zoals dat zich aan onstuimige eerstejaarstudenten opdringt; met het verschijnsel „samenleving” dat poogt langzaam maar zeker iedere enkeling in te palmen, machteloos en dus onschadelijk te maken; de confrontatie met al deze en nog veel meer onvermijdelijke ontdekkingen, leidt tot niet één botsing, welke *zichtbaar* dramatisch is. Het drama is en blijft hier geheel innerlijk en, als al wat geheim wil zijn, wint het daardoor onnoemelijk aan spanning en ontroeringsmacht. Leroux, gave ligt in het doen

vermoeden van het onzichtbare en het onuitsprokene.

IN Zuid-Afrika waar een boek als dit een nieuwigheid vertegenwoordigt, zal men, daar ben ik zeker van, naar de strekking zoeken. Kijk, zal men zeggen, de schrijver maakt zich verdienstelijk door te wijzen op de gevaren, welke de opgroeiende jeugd bedreigen, wanneer deze niet stevig ingespannen blijft in het gareel van de godsdienst en een beproefd maatschappelijk stelsel. Een oprecht schrijver als Leroux wil niet preken of leren. Hij werd geroepen om leven te scheppen, wezens van vlees en bloed in een wereld met eigen wetten en eigen logica. En hij stelt geen belang in wat de mensen doen, maar in *waarom* zij bepaalde handelingen verrichten en waarom zij die *moeten* verrichten, bepaalde gevoelens en gedachten koesteren en moeten koesteren.

Dit boek is Afrikaanser dan menig ander waarin van het Afrikaans-zijn soms wat al te luidruchtig getuigd wordt. Leroux heeft zich bevrijd van de vele taboes en vooroordelen, welke de ontwikkeling van de psychologische roman in Zuid-Afrika tot nu toe belemmerden. „Die eerste Lewe van Colet” is daarom een boek dat afgescheiden van zijn eigen waarde ook een betekenis voor de Afrikaanse letterkunde bezit.

Voor Nederlandse lezers, die min of meer op de hoogte zijn van wat er in het oude vaderland op dit gebied omgaat, is het van belang kennis te nemen van dit werk, waarin zij meer dan tot nu toe in de Afrikaanse letterkunde zullen ontdekken: het innig menselijke dat wij allen door ons mens-zijn gemeen hebben.

PER BROMFIETS DOOR AFRIKA (V)

door HANS VERSCHOOR en PIET KORT

ER klinken luide bevelen over het dek. „Land vast en achter . . .”, roept een stuurman. De Nederlandse „coaster” Tayari ligt nu aan de kade, in de haven van Kenya's tweede stad: Mombasa. Dit kleine en (ondanks de zwarte matrozen) écht Hollandse schip opereert langs de Oostkust van Afrika, lichte vracht vervoerend van haven naar haven.

Toen de „Tayari” in Dar-es-Salaam lag, informeerden wij eens, waar de reis naar toe zou gaan. „We varen naar Zanzibar en Mombasa,” antwoordde kapitein Gastelaars.

Zanzibar, een van de mooiste eilanden in de Indische Oceaan, voor Afrika's Oostkust. Een eiland vol historie en schoonheid. . . . Onmiddellijk boeken we passage voor de enige passagiershut, die de „Tayari” rijk is, en een dag later staan we op Zanzibar.

We bezoeken het paleis van Sultan Seyyid Sir Khalifa bin Harub en zetten onze handtekening in z'n gastenboek. Naast het oude paleis is een Portugees vesting. Zwarte houten deuren, prachtig versierd met houtsnijwerk, geven toegang tot het gebouw, dat vroeger de stad Zanzibar moest verdedigen. In de oude binnenstad vinden we veel dingen terug, die we ook in Dar-es-Salaam gezien hebben: de smalle straatjes, de zilververmeden, de koeplieden in hun stalletjes en de Ara-

bische zeelieden.

's Avonds lijkt de hele bevolking van Zanzibar verzameld te zijn voor het paleis van de Sultan. Bijna iedereen heeft een kop zwarte koffie in de hand en er wordt druk geredeneerd. Het lijkt wel of de mensen ruzie met elkaar hebben . . . zo'n herrie is het!

Als we de volgende dag de grote kruidenplantages bezocht hebben, varen we verder met de „Tayari,” koers Mombasa.

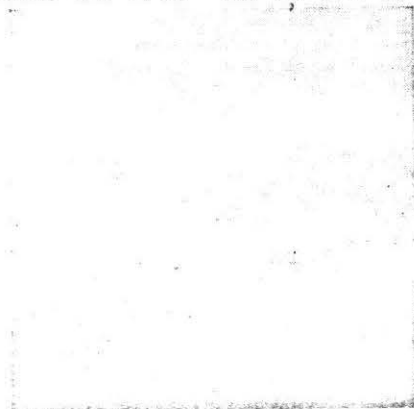
DAN zijn we bij de douane van Kenya: uren moeten we uren wachten, talloze papieren vullen we in, we betalen landingsgeld en weer wachten we. Het is voor het eerst tijdens onze Afrika-reis, dat we zo'n moeite hebben bij de douane. . . . Eindelijk krijgen we te horen, dat we de bromfietsen niet mogen invoeren, omdat we geen passagebewijs ervoor hebben. De Ho'land-Afrika-lijn beschouwde de fietsen n.l. gewoon als bagage.

Met een speciaal extra-formuliertje mogen we het hek uit, om het passage-bijlet door het kantoor van de maatschappij in orde te laten maken. Na een uur zijn we weer terug en nu mogen we er echt door met de bromfietsen!

We vinden een prachtig plaatsje voor ons „Zwerversnest,” vlak bij de ingang van de oude haven van Mombasa, achter Fort Jesus. Nog nooit heeft onze tent

op zulke historische grond gestaan. . . . Fort Jesus houdt nu echter geen vijandige schepen meer tegen, al staan er nog wel grote kanonnen, die hun lopen dreigend op de haveningang richten. Het dient tegenwoordig als gevangenis, misschien wel de beste van Afrika, met z'n meters dikke muren.

De reis van Mombasa naar Nairobi (600 kilometer) gaat zonder moeilijkheden. We durven de tent echter alleen maar op te zetten in de buurt waar mensen wonen, want al zijn de Mau Mau-activiteiten in Kenya dan wel nagenoeg afgelopen, ons devies is toch „veiligheid voor alles!” Als we door de



De oude haven van Mombasa.